

Hayat

*Hayata, daima hayata.. dünyaya
daha çok hayat katalım !...*

Nietzsche

Cilt VI. 31 Temmuz 1929. Sayı : 136

Musahabe

Meslekî tedrisat

Maarif Vekâleti bir sene var ki meslekî tedrisat meselesile uğraşmağa başladı. Fakat bu meseleye hariçten bakanlar düne kadar Ticaret ve Ziraat Vekâletine bağlı olan mekteplerin Maarif Vekâletine geçmesi tarzında telâkki ediyorlar. Onun içindir ki bu tebeddülü nihayet mevcut mekteplerin bir merci değiştirmiş olmasından ibaret sayıyorlar.

Eğer meslekî tedrisatla iş tugal beş altı mektebin maarife raptedilmesinden ibaret ise ortada değişen mühim birşey olmaması lâzım gelir. Halbuki hakikatte böyle değildir ve böyle olmamalıdır. Devletin vazifeleri hakkında, tahsil mefhumunda yeni telâkkiye sahip olmadıkça meslekî tedrisatın esaslı programı çizilemez.

Bu yeni telâkki nedir ?

Bilhassa iki asırdanberi her yerde devletin yapmağa mecbur olduğu işler hakkındaki fikirler mütemadiyen genişliyerek gitmiştir. On dokuzuncu asrın ilk nısfında Devlet Vazifeleri meyanında kat'iyen görülmiyen işler, ikinci nısfında doğrudan doğruya Devlet hizmetleri olmuştur. Devlet vazifeleri asayiş te-

minden, vatani müdaffaadan Mahkemeler ile adaleti korumaktan ibaret olmasını isteyen Liberal mektebin bugün yaşıyan taraftarları bile artık bu dar görüşü bırakmışlardır.

Asrın bu gidişi devletin tahsil ve terbiye hususundaki mefhumunu da değiştirmiştir. İki asır evel vatandaşları okutmak hiçbir yerde Devletin vazifesi değildi, şimdi her yerde en aslî bir vazifedir.

Fakat sanayi inkilabının yarattığı bu günkü cemiyetler için yalnız ilk tahsili vermek kâfi gelmiyor.

Onun yanında bu günkü sanayi hayatına intibak edecek ve aynı zamanda demokrasilerin icap ettirdiği vazifeleri görecek vatandaşları yetiştirmek te bir vazife olmağa başlamıştır. Terbiye ve tahsil sisteminde istenilen bilgilerin ekserisi bu günkü iktisadî hayatın vücuda getirdiği muhite yarıyacak fertler yetiştirmek arzu ve esasına müstennittir.

Terbiye ve tahsil işle uğraşanların bu hususta istedikleri şunlardır:

1 — Mekteplerde terbiye sistemi Fabrika, Ticaret, İş ve Entrepreneur hayatının iktiza

ettiği kabiliyetleri verecek mahiyette olmalıdır.

2 — Devlet sanayi hayatının iktiza ettiği Mühendis, teknisyen yetiştirmelidir.

3 — İş bölümü işçiye dar görüşlü yapıyor, makineleştiriyor. Devlet, belediye ve diğer teşkilât işçiye kendi işinin muhtelif cephelerini gösterebilmeli, zihnen inkişafına çalışmalıdır.

4 — İşçi makineleştikten çok zaman iyi vatandaş olması için lâzım gelen malûmatı haiz bulunmıyor. İşçiye bu malûmatı vermeğe çalışmalıdır.

5 — Devlet, belediye ve diğer teşkilât çıraklık müddetini kısaltmak ve vatandaşları hemen iyi bir müstahsil yapabilmek için tedbirler almalıdır.

6 — Umumî bir mana ile istihsalatı artıracak ve tanzim edecek tedbirler almak devletin vazifesidir. Buna istinaden vatandaşların kendi işlerinde daha iyi müstahsil olabilmeleri için onlara malûmat cihetile de yardım eylemelidir.

Bu sayılan noktaların birincisi umumî terbiye meselesi içinde düşünülecek cihettir.

San'at bahisleri:

İstikbalin tiyatrosu

Avrupa'nın büyük şehirlerinde umumiyetle temsil edilemeyen eserlerin fazlalığı ve tenevvüü Tiyatronun istikbalini taharri ve tespit etmeyi tecrübe eden alâkadar müterassıtların vazifesini pek az kolaylaştırabilir.

Piyaselerin bir çoğu yalnız gözün rüyet sahasını bir tül ile örten kalın bir duman gibidir. Buna rağmen bu dumanın boğucu tesirlerine alışılırsa ve insanın sabır ve tahammül denen hassasında noksan bulunmazsa muasır tiyatronun ve müstakbel tiyatronun karakterini tespit etmeğe teşebbüs edilebilir. Mamafî burada on beş senedenberi birbirini takip eden korkunç içtimâî hadiseler de nazari itibare alınmalıdır.

İki büyük iktisadî ve içtimâî hadise zamanımıza hâkimdir: 1914 te başlayan emperyalist harp ve Rus ihtilâli.

Bununla beraber harpten evvelki usullerde tiyatro oynamaya yani ferdî ve menkıbevî hususâtı en öne sürmeğe devam edilmektedir. Reji ve mizansen mesaili ekseriya eserden daha evvel mevzuubahs olmakta ve hatta bazan onu bile nazari itibare aldırılmamaktadır. Buna rağmen müelliflerin bazı yenilikler yaratmaya çalıştıkları temaşâî eserlerde büyük maşerî ceryanların izleri ve her iki dünya hadisesinin tesiri bazen zamanın aksine olarak bulunur.

Teknik noktai nazarından sinema tiyatrosu üzerine hemen despotik denebilecek bir tesir icra etmiş ve hatta onu tamamen yutmuştur. Bu tesir umumiyetle tamamen haricî (zahirî) kalmış ve temaşâî şeklin tamamen mahvı inkırazına tavassut etmiştir. Fakat diğer taraftan bu

Muharrir, Alman ve Fransız temaşasını mukayese ederek: "Almanya temaşâî kıymetlerin inkişafında bir kaç adım daha ilerde olduğu halde, Fransa, henüz bu noktaya yaklaşmamıştır bile," diyor!

tesir muavin mesailin hal ve tanziminde de kendini göstermiştir.

Filim tiyatrosu ile olan rabıtasında temaşâî mevzuları kuvvetlendirmiş, tenvir etmiş, vazıhlaştırmış ve hatta Diyaloğun sıkıcı ağırlığını üzerinden almıştır.

İşte bu cihet Piscator'un faaliyeti noktasını teşkil eder.

Filimde olduğu gibi tiyatrosunda da Rus filim san'atı en çok tesir icra etmiş ve bu tesir tamamen yerinde olmuştur. Rus filmi tamamen yeni mevzu mevadını teknik noktai nazardan, tamamen yeni bir san'at için istimal etmiştir.

Rusya'da filim serbestçe inkişaf edebilmiş, gerek Avrupada ve gerek Avrupa haricinde alekser vukubulduğu vechile ticarî menafinin kütutucu metalibi altında boğulup kalmamıştır.

Tiyatrosunda olduğu gibi sinemada da umumî kütle ve maşerî anasır kolayca ferdî, romantik ve menkıbevî hususata karşı koymuştur. Zira Rus filmi ve Rus temaşası içtimâî hayatında tam bir inkılâba maruz kalmış muazzam bir memleketin içtimâî vaziyetini bize bildirmektedir. Ve işte uzun, sıkıntılı mücadelelere, en muhtelif ve en korkunç meşakkatlere rağmen yalı-

nız bir iman, bir cüşiş, bir arzu taşıyan bir millettten ues'et etmeleri Rus aktörlerinin san'atının sırrını teşkil eder.

Bu yeni istikamet sinemada, tiyatrosunda olduğundan daha vazıh surette kendini göstermiştir. Müteaddit modern eserleri vaz'ı sahne edebilen "Meyerhold" bile reperetuar buhranına maruz kalmış ve klâsik eserlere daha ziyade yer vermek mecburiyetini hissetmiş ve Gogol'un eserlerini yeniden tashih etmiştir.

"Tairow," ise tamamen mazinin tiyatrosuna hasrınefs etmiş ve onu, tiyatroyu yalnız mizansen ve dekor noktai nazarından tecdit etmek alâkadar etmişti. Yani fikirden ziyade şekile ehemmiyet vermişti. Gerçi onun "Phaedera," ve "Madam Angot," temsilleri gayri kabili mukayese olmakla beraber büyük temaşâî eserlerini temsil etmeyi tecrübe etmediği gibi kendi hususî mizansen imkânlarına daha uygun olan ihtilâl eserlerini tashih etmeyi de hiç bir zaman tecrübe etmemiştir.

İhtilâl eserleri temsil eden bütün rus tiyatroları eserlerin derunî kıymetinden ziyade haricî şekline ehemmiyet veriyorlardı. Günlük mücadelelerin ve burjuva harbinin en yüksek aktivitesi zamanında vücudaya gelen bu eserler gazetelerin, siyasî beyannamelerin ve münakaşaların propaganda vazifesini ikmal ediyorlar ve ihtilâl tahrikâtının merkezini teşkil ediyorlardı ve zaten başka türlü de olamazlardı.

Yalnız ihtilâl propagandasına hizmet eden bu tiyatroyu memaliki ecnebiyede tesis arzusu esasen bir

hata idi. (Proleterya) tiyatrosu dahi denilen bu propaganda tiyatrosu ve umumiyetle tiyatro (san'at için san'at) istikameti gibi manasız bir istikamet olan prolet Kult'i ile ortaya çıkan proleterya san'atı gibi yalnız bir istikamet teşkil etmekte idi.

Fakat bunun Rusya'daki hal ve vaziyetin, muhitin neticesi ve burjuva san'atinin inhilâli zamanında Kübizm ve Fütürizm'in teşekkülü gibi bir mecburiyet olduğunu bir daha tekrar etmeliyiz.

Propagandanın bu umumî tiyatrosu sadece bir geçit devresinin tiyatrosu vazifesini görmüştür. Nasıl ki Kurunuvustadaki (misteriyum) oyunlarının kiliseler derunünde dinî itilâya hizmet için oynanmaları yalnız bir mebde idi ve vaziyet ve münasebatın tazyikî ile çok sıkı surette Ortodoks olan mukaddes yerlerinden kendilerini kurtardılar ve kiliselerden koğuldular, karakterlerini değiştirdiler.

Hars sahasında ve bilhassa tiyatro sahasında Avrupaya rehber olan iki büyük memleketten Almanya bugün bu sahada diğerinden yani Fransadan çok daha yüksek bir mevki sahibidir. Bugün Fransa yalnız vodvilin, hafif komedinin klâsik memleketi olarak kalmıştır. Orada temaşaî san'atı gerek eserler ve gerek mizansen noktai nazarından tecdit için hiç bir tecrübe göze çarpmamaktadır. Fransız tiyatrosunun muhafazakâr olduğunu iddia etmek bu hususta çok az söz ile işi bitirmek olur. Zira yarım asır evel Fransa tiyatrodaki olduğu gibi resim san'atında da hakikî bir dünya hâkimi rolünü oynamakta idi.

(Theâtre libre) yani natüralist tiyatro Pariste doğmuş ve Avrupada ve diğer kıt'alarda hüküm sürmüş idi.

Fakat tarih durmıyor ileriliyor. Bugün Rusya ve Almanya gayet basit bir sebepten dolayı bu temdinî rolü oynamaktadırlar. Rusya hakikaten sarsan hadisat tesiri ile esasından tebeddülâta maruz kalmıştır. Ve orada ihtilâl kanunları san'

atta, edebiyatta ve tiyatrodaki tamamen kendini göstermiş yani tesirini hissettirmiştir.

Rusya'ya Fransadan daha yakın Almanya da bunlardan tesirsiz kalmamıştır. Fakat Almanyada bu direkt tesirden başka mağlûbiyet, monarşinin sukutu ve enflasyon tesiri ile aynı zamanda hars, san'at ve tiyatroya da kuvvetli tesirler icra eden sosyal bir tebeddül vukua gelmiştir. Bu suretle Almanyada rejî ve mizansen mesailinin temaşaî kıymetlerin inkişafında bir kaç hatve daha ileride bulunmasına mukabil Fransa bu noktaya bile vasil olamamıştır.

§

İşte bu mütaleat bize tiyatronun istikbali ile meşgul olmak imkânını verir:

Hayatımızın yavaş yavaş stabilize olmasına rağmen büyük fikrî ve harsî cereyanlar hemen kâmilin yalnız on beş senenin hadiseleri ile taayyün etmiş ve edecektir. Şimdiye kadar yalnız matbuatta kendini gösteren bu aktüel vaziyet, şimdi de san'atta, edebiyatta ve tiyatrodaki kendini göstermektedir.

İstikbalin tiyatrosu da bu kanuna yine tebaiyet edecektir. Hatta geç kalmış romantik cereyanlara her şekilde daha kuvvetle icrayı tesir edecektir. Harpten evvelki senelerin sakin idealizmi ve ferdî banal mevzular karşısında bir kaç fikrî mütaleayı bile kurtaramıyacaktır.

Modern tiyatro daha ziyade sağlam ve esaslı mevat arayacak, zira daima büyüyen ve sermayenin temerküzü, kartel ve trostların inkişafı neticesi olan ve bilhassa vakti geçmiş mevzulardan yeniden istifadeyi ve zahirî hareketi ve hafif entrikaları teshil eden bir (endüstriyalizasyon) ile şiddetle mücadele edecek idi.

Temaşaî san'at harp aleyhinde ve ihtilâl lehinde düşüncelere sahip olan büyük umumî kütlenin kuvvetli fikirlerini coşturacaktır. Zira ihtilâl bu umumî kütle için Rusyada bir hakikat ve diğer memleketlerde

kendisine doğru koşulacak bir hedeftir. Fakat ihtilâlî takip eden bir devirde bulunduğumuz ve izafî bir sükûnet içinde yaşadığımız nazarı itibare alınırsa temaşaî fikir saf bir efekt yahut tamamen haricî ve direkt tesirlere münhasır kalacaktır. Yani saf bir ihtilâl tiyatrosunun düştüğü hataya yine avdet etmiş olacaktır.

Zamanımız satirlere ve bilhassa geniş surette her tarafı ihata eden satirlere daha büyük mevkiler vermektedir.

Buna rağmen büyük üslup sahibi bir çok satirik muharrirlere yani temaşaî Daumier' lere malik olmayışımız bile pek çok hayrete şayanıdır.

Volpone'nin pariste ve Berlinde kazandığı muvaffakiyet Ben Jonson' nın modernize edilmiş eserinde bazı mükemmeliyetsizliklere rağmen paranın kuvvetine dair hususî ve mahdud bir satırın mevcut bulunmasındadır.

Mizahe ve karikatüristik hususiyetlere rağmen bu eser bütün muasırlarca anlaşılabilen aktüel bir satırdır. Yalnız iki misal zikredebilmek için "Barmat,, meselesi ve "Gazete du France,, skandali Almanyada olduğu gibi Fransada da roman ve temaşa muharrirleri için en mükemmel mevzu esaları idi.

Petrol trostlarının şiddetli rekabetleri ve müthiş mücadeleleri, entrika ağları sosyal ve iktisadî kuvvet gurupları velhasıl bu gibi şeylerin cümlesi de onlar için bitmiyen bir menba olabilirdi. Fakat satirler daima talimî oldukları yerlerde menfi bir işareti haizdirler. Müstakbel tiyatro yalnız satirik olmiyacak her şeyden evel büyük hututu haiz ve müspet düşünceli olmak mecburiyetinde bulunacaktır. Tendentioze esaslar hemen daima bir taraflı ve daima sathî kalmakta ve ekseriya bunlarda tiyatro yalnız bir mahkeme salonu ve sosyoloji laboratvari olmakla iktifa etmektedir. Bu sebepten bir rubuasır kadar eski olan bu hataya yeniden düşmemeli, zira o

zaman yalnız bir türlü direkt propaganda tiyatrosu bulunduğu unutulmamalıdır.

Gelecek senelerin tiyatrosu idee'ler ve düşünceler ile teşekkül edecektir. Sinemanın her şeyden evel yalnız gözü faaliyete geçirdiği ve spor ile Radyonun okumak için çok az vakit bıraktıkları nazari itibara alınır en sonunda temaşaî san'atın sadece bir diyalogdan ibaret kalacağı görülür. Demek ki düşünceler temaşaî bir şekle konulacak ve etraftaki her şey gözün dikkatini lüzumsuz yere dağıtmaksızın diyalogu en doğru yerine getirmeğe çalışacaktır. Tiyatroda didaktik ve mektepçi nev'e sukut etmeksizin talimî surette icrayı tesir edecektir.

Bert Brecht'in talim paçası dediği parabel'ler bu suretle şüphesiz matlup düsturlardan birini teşkil edecek fakat hiç bir zaman tamamen tecdit edilmiş, her şeyden teçrit edilmiş ve tadil edilmiş ağır tiyatronun matlup düsturu olmayacaktır.

Moral eserler, Mysterium oyunları ve masallar bir çok asırlar evel talim maksadıyla meydana gelmişlerdi ve bu talimî maksat dans ilâveleri, peri oyunları ve diğer bu gibi oyunlar ile bir az daha tahfif edilmişti.

Nasıl ki modern mimarî katedral-
ların ve çan kulelerinin san'atını hatırlatan azamet ve devasallığı tasvir ve temsil için demir, cam ve betonarmeyi istimal etmekte ise gelecek zamanın tiyatrosu da kurunu-
vustanın mysterium oyularından ve satirlerinden ve moral eserlerinden istifade edecektir.

Temaşaî san'at, yalnız sosyal vüs'atı olmayan bir vasıta, bir voka-bel, bir renk, bir tinnettir.

İşte bu sosyal münderecatı ona ancak (lüb) ünü verecektir. İçinde

bir karmakarışıklık, bir altüstlük yani ihtilâlcî ve mukabil ihtilâlcî cereyanlar, komünizm ve faşizm, sindikalar ve trustler, sosyal kollektivizm ve kapitalist ferdiyecilik, trostlerin ve emperyalistlerin muazzam mücadeleleri gibi hareketler çarpışan bizim bu hali hareketteki zamanımızın ruhu, isimlerine lâıyk olabilecek temaşaî eserlerde inikâs edecektir. İstikbalin tiyatrosu sabit bir

dinamiki büyük maşerî cereyanların fevranına en kuvvetli sosyal buhranları münavebeten veya aynı zamanda satirik ve didaktik olan eserleriyle aksettirecek, fakat bu eserlerde ferdî olan hususat ima edilmeksizin maşerî olan cihetlere tabi olacaktır.

Henri Guelbeaux'dan:

Sabit Sami

Sahne

*Ne kendileri bilir, ne başkaları bilir;
Verilse verilse, kırk elli oyun verilir,
Bu kübik dekorları değişmiyen sahnede.*

*Oynıyan da sizsiniz, seyir ede ede doyunu:
Burda tam, üçyüz altmışbeş perdedir bir oyun;
Bu kübik dekorları değişmiyen sahnede...*

*Her taraf, pul, renk renk, ıslıl ıslıl yanıyor;
Özene bezene bir komedi oynanıyor;
Bu kübik dekorları değişmiyen sahnede.*

*Kimisinin gözleri birer yumrudur mosmor;
Bu tarafta adamlar gülmekten katılıyor;
Bu kübik dekorları değişmiyen sahnede.*

*Bir öpülür şey olsa gezmezken böyle yerde;
Alkışlarız, bir aktör bir ayağı öper de,
Bu kübik dekorları değişmiyen sahnede.*

*Bekle, ey kalbi parça parçam bekle, gelir gün,
Bir gün, son perde iner: son perde iner bir gün
Bu kübik dekorları değişmiyen sahnede...*

Fuat Ömer